

УДК 336

Рій Діана, Синькевич Надія

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ЗА ЕЛЕМЕНТАМИ ВИТРАТ

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Rii Diana, Synkevych Nadezhda

ANALYSIS OF COST PRICE BY COST ELEMENTS

Аналіз собівартості є важливим інструментом для розуміння та управління витратами у будь-якому бізнесі. Знання точної структури витрат дозволяє компанії оптимізувати свої операції, виявляти та усувати неефективності, а також приймати зважені управлінські рішення щодо ціноутворення, інвестицій та стратегічного розвитку. Ретельний аналіз елементів собівартості надає керівництву глибоке розуміння фінансових процесів у організації, допомагаючи виявляти можливості для зниження витрат та підвищення прибутковості. Цей аналіз є особливо важливим в умовах мінливого ринкового середовища, та викликів, що створила пандемія Covid-19 і військові дії, коли компаніям необхідно швидко реагувати на зміни та підтримувати свою конкурентоспроможність.

Собівартість – це сукупність всіх витрат підприємства, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції, товарів, робіт і послуг. Вона складається з декількох ключових елементів, які необхідно детально аналізувати для ефективного управління прибутковістю та підвищення конкурентоспроможності, а саме:

Матеріальні витрати - вартість сировини, матеріалів, енергії, палива та інших матеріальних ресурсів, використаних у виробничому процесі. Цей елемент потребує глибокого аналізу з метою оптимізації споживання та вартості.

Витрати на оплату праці - заробітна плата всіх категорій персоналу, включаючи відрахування на соціальні заходи. Належне управління цим елементом дозволяє забезпечити справедливу оплату праці та підвищити продуктивність.

Амортизація - поступове списання вартості основних засобів та нематеріальних активів. Аналіз амортизації допомагає оцінити ефективність використання виробничих потужностей та спланувати інвестиції в оновлення обладнання.

Інші операційні витрати - витрати на оренду, ремонт, збут, адміністрування тощо. Ретельне управління цим елементом дозволяє виявити резерви для скорочення загальноновиробничих витрат.

Матеріальні витрати – це одна з ключових статей витрат у багатьох галузях промисловості. Ефективне управління та аналіз матеріальних витрат може суттєво вплинути на фінансові результати підприємства. Важливо проаналізувати структуру та динаміку матеріальних витрат, виявити найбільш витратні компоненти, а також розробити заходи з їх оптимізації.

Аналіз матеріальних витрат передбачає детальне вивчення їх складу, оцінку ефективності використання сировини та матеріалів, пошук можливостей зниження норм витрат та заміни дорогих компонентів більш дешевими аналогами. Особливу увагу слід приділяти аналізу витрат на енергоносії, паливно-мастильні матеріали, а також на придбання комплектуючих виробів та напівфабрикатів. Важливо також урахувати сезонні коливання цін на матеріальні ресурси та розглядати можливості їх закупівлі у більш вигідний період.

Оптимізація матеріальних витрат може передбачати впровадження системи жорсткого нормування витрат, використання сучасних ресурсозберігаючих технологій, вдосконалення логістичних процесів, налагодження тісних партнерських відносин з ключовими постачальниками. Важливим напрямком також є розвиток власного

виробництва ключових компонентів, що дозволяє знизити залежність від зовнішніх постачальників.

Витрати на оплату праці є одним із ключових елементів у структурі собівартості. Вони включають в себе основну заробітну плату, додаткову заробітну плату, доплати та надбавки, премії та інші заохочувальні виплати. Аналіз структури цих витрат дозволяє виявити проблемні ділянки та визначити шляхи оптимізації. Основними показниками, що впливають на величину витрат на оплату праці є ряд факторів, таких як: кількість працівників, рівень їх кваліфікації, система мотивації та заохочення, вимоги ринку праці, рівень мінімальної заробітної плати, інфляція тощо. Аналіз цих факторів дозволяє виявити резерви для зниження витрат на оплату праці без шкоди для ефективності роботи підприємства.

Ефективне управління витратами на оплату праці передбачає використання таких методів, як оптимізація чисельності персоналу, вдосконалення системи мотивації, впровадження сучасних технологій, аутсорсинг окремих функцій, підвищення продуктивності праці тощо. Комплексний підхід до управління дозволяє знизити витрати на оплату праці без негативного впливу на результати діяльності.

Відрахування на соціальні заходи один із найважливіших елементів операційних витрат підприємства. Ретельний аналіз цих витрат допомагає оптимізувати фінансові потоки та покращити загальну ефективність діяльності. Розглядаючи цей аспект, необхідно приділити увагу базам розрахунку, ставкам відрахувань, а також провести регулярний аудит нарахувань, щоб забезпечити їх правильність та своєчасність. Така комплексна оцінка дозволить виявити можливості для скорочення витрат без порушення вимог законодавства. Наприклад, аналіз баз може показати, що частина заробітної плати виводиться в "тіньову" зону, що призводить до недорахування відрахувань. виправлення цього питання дозволить підвищити фінансову дисципліну та збільшити відрахування до соціальних фондів, не збільшуючи при цьому трудових витрат. Крім того, відслідковування динаміки ставок відрахувань дасть змогу завчасно реагувати на зміни та здійснювати ефективне бюджетування.

Одним із важливих елементів собівартості є амортизація, оскільки вона відображає знос основних засобів, необхідних для виробничого процесу. Ретельний аналіз амортизаційних відрахувань дає можливість виявити резерви зниження собівартості та оптимального планування оновлення основних фондів. Аналіз амортизації включає в себе вивчення динаміки та структури амортизаційних відрахувань, їх частки у собівартості, ефективності використання основних засобів. Важливо визначити, чи адекватно амортизаційні нарахування відображають реальний знос обладнання та чи забезпечують необхідні кошти для його оновлення. При цьому слід враховувати зміни у нормах амортизації, термінах використання та вартості основних засобів.

Планування амортизаційних відрахувань має бути узгоджене з виробничою програмою та планами технічного переоснащення. Необхідно розрахувати обсяг амортизаційних відрахувань, виходячи з вартості основних засобів та встановлених норм, а також визначити оптимальні терміни оновлення обладнання з урахуванням виробничих потреб та фінансових можливостей.

Інші операційні витрати включають широкий спектр різноманітних витрат, які не належать до основних елементів собівартості, таких як матеріальні витрати, витрати на оплату праці чи відрахування на соціальні заходи. Сюди можуть входити такі статті, як оренда офісних приміщень, комунальні послуги, витрати на маркетинг і рекламу, витрати на відрядження та представницькі витрати, а також інші адміністративні та управлінські витрати. Розуміння точного складу цих витрат є ключовим для ефективного аналізу та пошуку можливостей для оптимізації.

Для ефективного управління іншими операційними витратами необхідно провести детальний аналіз їхньої структури. Важливо визначити, які статті витрат найбільші за обсягом та оцінити, чи вони є виправданими та необхідними для діяльності компанії. Крім того, аналіз історичної динаміки цих витрат допоможе виявити тенденції та потенційні можливості для економії.

Важливо не лише провести аналіз та визначити можливості для його скорочення, а й постійно контролювати та моніторити ефективність впроваджених заходів. Регулярний аналіз динаміки інших операційних витрат, порівняння фактичних та запланованих показників, а також виявлення нових можливостей для оптимізації допоможуть підтримувати процес безперервного вдосконалення та забезпечити стійке зниження витрат у довгостроковій перспективі.

Методи аналізу собівартості за елементами витрат, для цього використовують наступні, а саме:

-Горизонтальний аналіз собівартості, що передбачає порівняння окремих елементів витрат за кілька звітних періодів. Це дозволяє виявити динаміку зміни кожного елемента витрат та ідентифікувати ключові фактори, що впливають на них. Наприклад, можна проаналізувати, як змінилась частка матеріальних витрат у загальній структурі собівартості протягом кількох років, і на цій основі зробити висновки щодо ефективності управління матеріальними ресурсами.

-Вертикальний аналіз, який полягає у визначенні частки кожного елемента витрат у загальній сумі собівартості за звітний період. Це дає змогу виявити структуру собівартості, зрозуміти, які статті витрат є найбільш вагомими, та спрямувати зусилля на оптимізацію саме цих статей. Наприклад, якщо частка матеріальних витрат становить 60% від загальної собівартості, то зусилля з управління витратами слід зосередити саме на матеріальних ресурсах.

-Аналіз відхилень передбачає порівняння фактичних показників елементів собівартості з плановими або нормативними. Це дозволяє виявити причини зростання або зниження окремих статей витрат та своєчасно вжити необхідних коригувальних заходів. Наприклад, якщо фактичні витрати на оплату праці перевищують планові, то можна проаналізувати причини такого перевищення та вжити заходів з оптимізації витрат на персонал.

Важливо не лише провести аналіз та визначити можливості для скорочення, а й постійно контролювати та моніторити ефективність впроваджених заходів. Регулярний аналіз динаміки інших операційних витрат, порівняння фактичних та запланованих показників, а також виявлення нових можливостей для оптимізації допоможуть підтримувати процес безперервного вдосконалення та забезпечити стійке зниження витрат у довгостроковій перспективі.

Аналіз собівартості за елементами витрат є важливою частиною управління витратами для будь-якого підприємства та є актуальною темою для обговорення. Цей аналіз дозволяє виявити основні "точки витрат", розробити заходи для їх оптимізації та підвищення ефективності операційної діяльності. Детальний розгляд кожного елемента собівартості – матеріальних витрат, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизації та інших операційних витрат – дозволяє менеджменту приймати зважені управлінські рішення та спрямовувати зусилля на найбільш "проблемні" статті витрат.

Комплексний підхід до аналізу та управління витратами за елементами собівартості дозволить підприємствам досягти значної оптимізації витрат, підвищити рентабельність та конкурентоспроможність. Це, в свою чергу, створить надійну основу для стратегічного розвитку бізнесу в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Дутчак О., Гладун А. Наглядати та виробляти: автоматизація на українських підприємствах. URL: <https://www.cslr.org.ua/avtomatizatsiya-na-ukrayinskih-pidpriyemstvah/>
2. Королюк Т.М., Співак С.М., Ратинський В.В. Облік в управлінні підприємством в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 6 (85). С. 88-96.
3. Королюк Т., Хомин П., Співак С. Особливості організації управлінського обліку в системі контролінгу. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83). С. 71-77.
4. Синькевич Н.І. Економічний аналіз: конспект лекцій. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/24763/1/Ekonomichnyj_analiz_konspekt.pdf&ved=2ahUKEwjnnPCi0ZuGAxUgQvEDHTyODcw4ChAWegQICxAB&usg=AOvVaw395o2H2fCk1IzBQzRMQ-N9
5. Суходольська Д.В. Методика обліку, аналізу та контролю витрат на виробництво і формування собівартості продукції за матеріалами ТзОВ «М'ясокомбінат «Янтар». URL: <https://ir.dpu.edu.ua/items/59893010-8231-4268-b1c5-c182749db4ba>
6. Шведа Н., Краузе О. Трансформація бізнес-моделей в умовах цифрової економіки. *Соціально-економічні проблеми і держава* (електронний журнал). 2023. Вип. 1 (28). С. 86- 94. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23snmute.pdf>